

Nurullah Genç'in Şiir Dünyası

KELAM
HİKMET
ŞİİR

NURULLAH GENÇ
Söyleşi: Nur Haktan

KELİME KATMANLARI AÇISINDAN ŞİİR

Merhaba hocam. Uygun görürseniz söze her şeyin başından, insanı, kendisine sahip olmakla sair mahlukattan ayıran zenginlikten, kelimedен başlayalım.

Aslında kelimenin katmanları anlaşılrsa ve şiirin konumu tam belirlenebilirse toplumun şiire karşı anlayışı değişecek. Aşağı yukarı bir yıldan fazla bir zamandır, kitap fuarları gibi pek çok yerde “Kelimenin Esrarı” başlığıyla hep bu konuyu anlattım.

Kelime gösterge olarak ne ifade ediyor, konuşmayı nereden aldık biz? Neden dünyanın bütün seslerini taklit edebilen lir kuşunun bir tek cümlesi yokken, “Ben lir kuşuyum,” diyemezken, biz nasıl başkalarının dillerini de öğrenebiliyoruz? İnsan bu ayrıcalığı nereden elde etti?

Ya da dünyanın her yerinde kediler *miyav*, köpekler *hav* derken, insan neden farklı farklı birçok lisanla konuşuyor?

Üstelik dil de uydurmaya çalışıyor. Başka canlılarda o da yok. Yani bu meselenin, basit gibi görünen meselenin aslında hayattaki pek çok gerçekliğe ışık tuttuğunu ama bundan haberi olmayan insanların da bunları kavramakta zorlandıklarını söyleyebiliriz.

Hadiseye şuradan başlamak makul ve mantıklı olur mu hocam? Rabbimiz Hz. Âdem'i yarattığında, onu diğer canlılara kıyasla önemli bir yere koyduğunu ifade etmek için, ona kelime mucizesini, eşyayı ve eşyanın esmasını öğretti.

Evet, esmayı öğretti ama her esma yani her isim bir göstergeye matuftu. Çünkü kelime gösterge demektir. Dil biliminde de böyledir, edebiyat bölümlerinde bu böyle öğretilir.

Göstergeden kastınız nedir hocam?

Kelime bize soyut ya da somut bir olguyu gösterir. Yani bize işaret eder. Mesela bardak dediğimizde, ortada bardak yokken gözünüzün önüne bir bardak hayali gelir. Bir işarettir kelime. Bize bir şey işaretler. Kalem dediğimizde başka bir şey, kuş dediğimizde başka bir şey gelir aklınıza.

İnsan hayal kurabilen bir varlıktır, diğer canlılar bunu yapamaz. Yani siz gidip de bir kediye veya köpeğe “Hayal et,” diyemezsiniz ama insan hayal kurabilen bir varlık. Dolayısıyla hayal dünyasında babasını, annesini, insanı, köpeği, gökyüzünü, bulutu canlandırabilen bir varlık.

Biz kendi hayal dünyamızda bir fotoğraf kamerası taşıyoruz. O kameranın içerisinde görüntüler var. O görüntüleri kelime

bize hatırlatıyor. Bardak dendiğinde, âdeta bilgisayarda bir dosyayı açmış gibi zihnimizde bir görüntü oluşuyor. Kaşık dediğimizde hemen hayalimize o görüntü geliyor. Bir kodlama var çünkü.

İnternet kullanıcıları, bir sayfaya ulaşmak için tarayıcıya nasıl bir URL adresi giriyorsa, kelimeler de bizim zihin dünyamızda aynı vazifeyi ifa ediyor sanırım. Zihnimizdeki o devasa veri tabanına ulaşmamızı sağlayan birer URL adresi gibi değil mi kelimeler? Onları kullandığımızda, beynimizdeki o spesifik dosyaya, o görüntüye erişmiş oluyoruz; öyle değil mi?

Evet ama biz bundan daha hızlı bir şekilde beynimizdeki URL'lere ulaşıyoruz. Hayat denildiğinde hemen yaşamak aklımıza geliyor. Ölüm denildiğinde hemen kabir aklımıza geliyor. Tüm bunlar kelimenin çağrışımıyla oluyor. Kelime bu yüzden göstergedir.

Şöyle bir tablo canlandıralım hocam; bir trafik kazası sonucu öksüz ve yetim kalmış bir çocuk düşünelim. Aradan zaman geçmiş ve çocuk bir yerde ağlıyor. Neden ağladığı sorulduğunda; eğer lügatinde “özlem” ve “hasret” kelimeleri yoksa, sadece “Annem öldü, babam öldü,” diyebilecektir. Ölümün arkasındaki o derin sızıyı isimlendiremediği sürece, yaşadığı travmayı ne kendisine izah edebilir ne de dışarıya anlatabilir. Yani kelime yoksa, duygunun tarifi ve tahliyesi de imkânsızlaşıyor sanırım. Öyle değil mi?

Evet, bunun temel sebebi çocuğun müşahhas düşünmesidir. Yani çocuk mücerret düşünemez, mücerreti kavrayamaz. Bu yüzden, mesela namaza duran çocuk kahkaha atar. Çünkü namazın o mücerret manasını, manevi anlamını kavrayamaz. Onun için namaz bir gösteri gibidir ve o gösteride çocuk gülebilir elbet. Onun gülmesini niye yasaklıyorsunuz?

Bizim köy dilimizde merak, saman konulan binanın adıdır. Mertek ise o mereğin tavanına atılan odunların adıdır. Meşhur bir söz de vardır: Başkasının gözündeki çöpü görür, kendi gözündeki merteği göremez, diye. Rahmetli dedem derdi ki “Çocuk merteği ve mereği anlar ama meleği anlayamaz.” Yani çocuğa “Bu merektir,” dediğinizde anlar. Bu merak, evet. E bu da mertek, tamam. Peki melek ne? Çocuğa meleği nasıl anlatacaksınız? Onu anlayamaz çünkü soyut. Çocuk mücerret düşünemez, müşahhas düşünür. O yüzden özlemi ve hasreti dile getiremeyeceği için, onların ölümünü de kavrayamayacağı için sadece ağlar. Ağlamasının arkasında da müşahhas bir şekilde babasının ve annesinin artık olmaması yatar. Anlatabildim mi? Onun için çocuk şunu diyemez: “Allah rahmet eylesin. Rahmetirahman’a gitti.”

Çocuk için kelimenin anlamına geleceğiz yine ama mesele nerede başlıyor? Aslında mesele Cenabıhakk’ın sübuti sıfatlarından olan kelam sıfatından insana vermesiyle başlıyor. Allah’ın zati sıfatları altı tanedir: vücut, kıdem, beka, vahdaniyet, muhalefetün lilhavadis, kıyamıbinefsihi. Bunlar Allah’tan başka hiçbir canlıda olmayan ezeli ve ebedi sıfatlardır. Vücut, Allah’ın varlığının mutlak oluşunu gösterir. Kıdem ve beka, yani Allah ezeli ve ebedidir. Vahdaniyet, Allah’ın tek olduğunu gösterir. Kıyamıbinefsihi, Allah

nefsiyle kaimdir, kimseye ihtiyaç duymaz. Muhalefetün ilhavadis, yarattığı hiçbir şeye benzemez.

Peki diğerleri nelerdir? Diğerlerine sübuti demiş eskiler. Yani isabet eden. Allah, kullarına cüzi olarak bahşediyor bu sıfatlardan. Bunlar sekiz tane. Hayat; her birimizin canlılığı o yüzden, ondandır. İlim sıfatını düşünelim. Biz oturmuş bugün şiiri konuşuyoruz. Tüm bunların kaynağı, siz az önce söylediniz, Cenabıhakk'ın Hz. Âdem'e esmayı öğretmesiyle başladı. Allah rahmet eylesin, Aliya İzzetbegoviç de şöyle bir şey söylemişti: “İlim, medeniyet, hikmet ve bütün bunların algılanması, Allah’la ilk insan arasındaki ilk diyalogla başladı.” Allah ruhundan üfledi ve konuşmayı öğretti. Dolayısıyla konuşma, ilim oradan geldi. İşitmeyi de görmeyi de o ruhtan aldık.

İrade. Bugüne karar verdik, buraya geldik, toplandık. Bu ruhun bir fonksiyonudur. Bedenin bir fonksiyonu değil. Beden irade kullanma imkânına sahip olsaydı ayaklar bize itiraz ederdi, “Niye hep benim üstümde dolaşıyorsunuz?” diye. Ama itiraz etmiyorlar. Çünkü bedenin irade kullanma imkânı yok. Ancak ruh irade kullanıyor. O yüzden İbni Sina, beden-ruh ilişkisine bakarak, “Beden, ruha giydirilmiş kılıftır,” der. Kılıf itiraz edemez. O asıl unsur içeride çünkü. Elektriği gitmiş hiçbir buzdolabının itiraz edemediği gibi, ruhu alınmış hiçbir beden de ölüme itiraz edemez. Dolayısıyla irade, görme, işetme, bunlar bize sübuti olarak gelmiştir.

Şu kullandığımız gücün kaynağı ruhtur, beden değildir. Beden sadece ona kılıf olarak hizmet ediyor. Yani küçük bir bedene sahip insanla, dev gibi bir adam arasında güç

farkı yok aslında. İki bedendeki güç de aynı güç. Ama siz bir duvara kaşıkla vurduğunuzda mı daha çok tesir eder, yoksa çekiçle vurduğunuzda mı? Elbette çekiç. Peki vuran aynı adam değil midir? İşte asıl vuran ruhtur, beden vurmaz. Beden sadece ruhun arzusuna hizmet eder. Dolayısıyla güçlü adamın vuruşu daha çok etkiler duvarı. Sebebi budur. Biz de zannederiz ki yumruklarımızla vuruyoruz. Güç yine Allah'tan bize onun sübuti sıfatıyla gelmiştir.

Peki, Kuranıkerim'de Cenabıhak gücü ifade ederken, insanı iki gücün arasına sıkışmış bir varlık olarak niye niteliyor? Doğarken güçsüzüz, ölürken güçsüz. Bebekken gücümüz zayıf, ölürken gücümüz zayıf. İkisi arasında bir gücüz sadece. Bir de onu bir şey zann ediyoruz. Hâlbuki gidecek.

Yani siz beni mesela 10-15 yaşında falan görseniz... Şimdi topuk dikenim var, yürüyemiyorum. O zamanlar ayaklarıma diken batıyordu, yine de tarla bayır dolaşıyordum. Şimdi adım atmakta zorlanıyorum. Güç gidiyor çünkü. Neden gidiyor güç? Çekiç olan beden yavaş yavaş kaşığa dönüşüyor. O ruhun gücünü yansıtabilecek özü kaybediyor.

Ve mahluktan olmuyor, Halik'tan oluyor.

Evet. Dolayısıyla insanın hakikaten bu manada çerçeveyi iyi kavraması lazım. Böyle olunca beden şükredilesi bir varlığa dönüşüyor. Şöyle diyor insan: "Allah'ım şükürler olsun. Bana iri yarı güçlü bir beden vermişsin. Ben senin bana verdiğin gücü hayra kullanacağım." İşte bu şükürü beceremeyince onu orada dövmeye, bunu burada kırmaya başlıyor. Yani olmaması gereken şeyler yapıyor. İsyana dönüştürüyor o gücü.

İrade ve kudretten sonra gelen sıfat, kelam sıfatı. Kelam sıfatı bizim modern manada iletişim dediğimiz; söyleme, dinleme, anlama, cevap verme, kavrama, ifade etmeyi temsil ediyor. İletişimle alakalı ister görsel sanatlar ister söze dayalı sanatlar olsun, bütün bunların hepsini içine alan, insanın sınırlı yapabildiği, Allah'ın sonsuz hitap gücüne sahip olduğunu gösteren bir sıfat bu. Onun için biz Eskimo'nun dilini anlayamayabiliriz. Yabancı biri gelir konuşur, öyle sadece bakarız, hiçbir şey anlamayız.

Ama Cenabıhak için bunların hiçbirinin sınırı yok tabii. İçimizdekini de dışımızdakini de bilir. Hatta şöyle diyelim, hayalin dilini de bilir. Yani ona gizli saklı yoktur. Bir şey hayal ettiniz, hayalinizde konuştunuz, onu da bilir. O yüzden onun sonsuz kelam sıfatı, bize sınırlı bir şekilde ruhumuzla beraber verilmiştir ve onunla yansımıştır.

Şimdi bunun farkına vardığınızda, kelam sıfatının size bir armağan olduğunu öğreniyorsunuz. Bir de çocuğunuza bunu öğrettiğinizi düşünün. Çocuğunuza “Allah sana konuşma sıfatını armağan etti. Evladım bu armağanı kötüye kullanma,” dediğinizde o çocuğa işin başında çirkin kelime kullanmamayı öğretmiş olursunuz.

Şimdi aradaki farkı ifade etmesi açısından söyleyeyim. Benim ülkemde bile bugün hâlâ, çocuğunu kucağına alıp “Hele amcana bir söv,” diyen babalar var. Ve Türkiye, küfürden artık boğulma noktasına gelmiş bir memlekete dönmüş durumda şu an.